

AFBEELDING 1. | *Op veel plaatsen, zoals hier bij Pützfeld, heeft de Ahr een heel natuurlijke loop.*

De Ahr van bron tot monding Deel 2

JAN & ELS WEERTZ
EENDRACHTSTRAAT 13
3784 KA TERSCHUUR
DEBELEMNIET@GMAIL.COM
WWW.DEBELEMNIET.NL

In het eerste deel van onze excursie langs de Ahr (G&H jrg. 67 (2013) nr. 2) volgden we deze 90 km lange rivier in de Eifel (Duitsland) van de bron in Blankenheim tot even voorbij Schuld. In dat bovenste gedeelte van het stroomgebied zagen we dat de ondergrond uit midden-devonische kalkstenen bestaat. Meer stroomafwaarts maken deze plaats voor leistenen en zandstenen uit het Onder-Devoon. In dit tweede deel volgen we de Ahr van Insul tot de monding in de Rijn bij Remagen-Kripp (zie het kaartje van Afb. 2).

AFBEELDING 2. | Schetskaartje van de loop van de Ahr van bron tot monding.

Vanuit Schuld rijden we via de L73 naar Insul. Het Ahrdal verbreedt zich en maakt plaats voor weilanden en akkers. Maakte de Ahr bij Schuld een lusvormige meander die hard op weg is om een omloopberg te vormen, bij Insul heeft de rivier dat al gedaan. Bij Insul werd het ingesnoerde gebied in de meanderlus ten noorden van de Burgberg doorbroken. Sindsdien is de Burgberg een omloopberg. Dat de Ahr ooit rond de Burgberg stroomde, kan men nog zien aan het riviergrind dat hier in het verleden door de Ahr is afgezet en dat op de akkers terug te vinden is. Een andere omloopberg ligt verder stroomafwaarts bij Mayschoß.

Bij Dümpelfeld mondt de Adenauer Bach in de Ahr uit. Wij gaan via de B257 in de richting van Hönningen. Al spoedig na het verlaten van Dümpelfeld buigen we naar rechts het Ommelbachtal in. De weg volgt hier de Ommelbach; hij gaat na enige tijd behoorlijk kronkelen. De kronkelende weg eindigt op een plateau waar we niet met de auto verder mogen en waar niet geparkeerd mag worden. Net voor het parkeerverbod zetten we de auto aan de kant. Hier lopen we linksaf en volgen de Karl Kaufmannweg van de Eifelverein. Deze geasfalteerde weg loopt licht bergop. We volgen hem tot bij een bord dat aangeeft dat

we een Naturschutzgebiet betreden. Even verder ligt rechts een oude groeve. Net voorbij de groeve liggen her en der kwartsbrokken langs de weg. Nog even verder – in feite schuin achter die groeve – ligt in het bos de Teufelsley. Deze Teufelsley is een steile rotskam die uit het landschap omhoog steekt. Hij is zo'n 80 m lang, tot 18 m hoog en aan de basis 5 tot 10 m dik. Deze duivelsrots (ley betekent in het plaatselijk taalgebruik 'rots') bestaat uit melkkwarts. Tijdens de Hercynische gebergtevorming ontstonden door plooiing, opheffing en uitrekking kloven en scheuren in het gesteente. Daarin stegen onder hoge druk ongeveer 100 tot 175 graden hete, waterige oplossingen omhoog. Deze loogden tijdens hun weg naar boven de gesteenten uit en daardoor konden ze allerlei mineralen uit die gesteenten opnemen. Later vond in dichtere bij het oppervlak gelegen gesteenten afkoeling plaats en scheidden de opgeloste stoffen zich af. Bij de Teufelsley bestonden deze opgeloste stoffen vooral uit kiezelzuur dat de kwarts van de Teufelsley zou gaan vormen. De kwartsgang in het gesteente kwam vrij toen het omliggende gesteente door verwerking en erosie verdween en de rotskam overbleef. In de kwarts komen kleine holruimten voor die soms opgevuld zijn met korsten van enkele millimeters grote limonietbolletjes (Afb. 3).

We gaan terug naar de B257. Net voorbij Liers ligt aan de rechterkant van de weg een parkeerplaats. Hier is weer de schuinstaande gelaagdheid van gesteenten uit het Onder-Devoon te zien, vooral schilferige leistenen. Net voorbij de parkeerplaats kunnen we aan de hoge, steile hellingen aan de rechterkant zien hoe diep de rivier zich heeft ingesneden. Op onze wandelkaart van de "Eifelverein" heet dit punt Auf dem Breiten Fels. Tegenover de parkeerplaats ligt het nauwe dal van de Ahr. We passeren Hönningen met de Ahr aan de linkerkant. Ter hoogte van de weg rechtsaf richting Hönningen-Nord (waar we echter niet afslaan!) kunnen we goed de hellingen voor ons zien liggen, waar de Ahr in het dal tussendoor stroomt. Dan naderen we Ahrbrück. Net voor de plaats is aan de rechterkant van de weg een insteekhaventje. Hier stoppen we om de hoge wanden te bekijken. De Ahr stroomt direct naast de weg

AFBEELDING 3. | De Teufelsley (inzet: afzetting van enkele millimeters grote limonietbolletjes).

AFBEELDING 4. | *De Cloos-Falte in Altenburg.*

AFBEELDING 5. | *Golfribbels op de Engelsley aan het begin van het Langfigtal.*

beneden ons, in een nauw dal met aan beide kanten hoge rotswanden.

Voorbij Ahrbrück komen we in Pützfeld, waar we linksaf gaan, het straatje Mühlenuel in. Daarbij moeten we een onbewaakte spoorwegovergang passeren. Na het passeren van het spoor rijden we even verder tot bij de fietsers- en voetgangersbrug over de Ahr. Hier is het uitzicht op de rivier, die even door een iets breder dal stroomt, erg mooi (Afb. 1). Iets verderop maakt hij een bocht die bekend staat als de Ahrbogen. We kunnen vanaf de brug de Pützfelder Wallfahrtskapelle iets hogerop zien liggen.

We keren terug naar de B257 en slaan linksaf. We vervolgen de weg die al direct een bocht maakt. Daarmee volgt hij de Ahrbogen. We komen zo al meteen bij de tunnel "Lingenberg" (212 m). Aan de linkerkant van de tunnelbuis stroomt de Ahr en er zijn mooie rotspartijen te zien. Net na de tunnel slaan we rechtsaf richting Bad Neuenahr. Daarna slaan we nogmaals rechtsaf. Zo komen we in Altenburg. Op de hoek van de Kreuzbergerstraße met Im Auel bij bushalte Wendeschleife ligt een schoolvoorbeeld van een plooi. Deze plooi in gesteenten uit het Siegenien bevindt zich in het westen van weer een omloopberg van de Ahr en staat bekend als de "Cloos-Falte" (Afb. 4 zie pijl). Deze is genoemd naar Hans Cloos die van 1926 tot 1951 geologieprofessor in Bonn was en die in deze omgeving onderzoek deed naar geplooid gesteentelagen uit het Onder-Devoon. Als we ons bij de Cloos-Falte omdraaien, kijken we op de Ahr. Even verder kunnen we lopend via een bruggetje de rivier oversteken. Zo komen we bij de Maternuskapelle, die is gebouwd op een syncline in het onder-devonische gesteente. Als we hier bij de rivier stroomafwaarts kijken, zien we in de verte hoge, schuinstaande onder-devonische rotspartijen met bovenin het zogenaamde Teufelsloch.

Via de B257 en later de B267 gaan we tot bij de oostelijke dorpsuitgang van Altenahr. Via de Tunnelstraße rijden we door een tunnel die een grote meanderlus van de Ahr afsnijdt. Aan de lengte van de tunnel kun je merken hoe nauw de lus is. Als de Ahr in de loop der tijd de kans zou krijgen om de lus verder in te snoeren, zou weer een omloopberg ontstaan. Bij extreem hoge waterstand in de Ahr is de tunnel al wel eens onder water komen te staan en is de omloopberg door een kunstmatige ingreep, (de tunnel) een feit geworden. Net voorbij de tunnel parkeren we bij de Ahr, vlakbij een grote spoorbrug. Ook de spoorbaan snijdt via een tunnel de meanderlus van de Ahr af. We lopen over een voetgangersbruggetje naar de overkant van de rivier. Als we links omhoog kijken, zien we de ruïne van de burcht Are. Wij volgen het pad echter naar rechts. Dit pad ligt ingeklemd tussen de 80 meter hoge rotswand van de Engelsley aan zijn linkerkant en de Ahr aan zijn rechterkant. De tijdens het Onder-Devoon in zee afgezette sedimenten staan door de gebergteplooiing vrijwel verticaal. Als we goed kijken, zien we dat ze op sommige plaatsen geribbeld zijn (Afb. 5). Deze parallel lopende golfribbels zijn zo'n 400 miljoen jaar geleden door de golfslag in de zee ontstaan. De eerste golfribbels ontdekken we al meteen als we het bruggetje overgestoken zijn. Dat we bij deze rotswanden met zeeafzettingen te maken hebben, weten we door fossielen die in dit gesteente gevonden zijn: brachiopoden, bivalven en trilobieten. Behalve golfribbels zitten er op het gesteenteoppervlak vreemde striemen: het zijn sleepsporen van voorwerpen zoals stukjes hout of schelpen. Nog andere sporen die we ontdekken, zijn waarschijnlijk ontstaan door de activiteiten van organismen in de zeebodem.

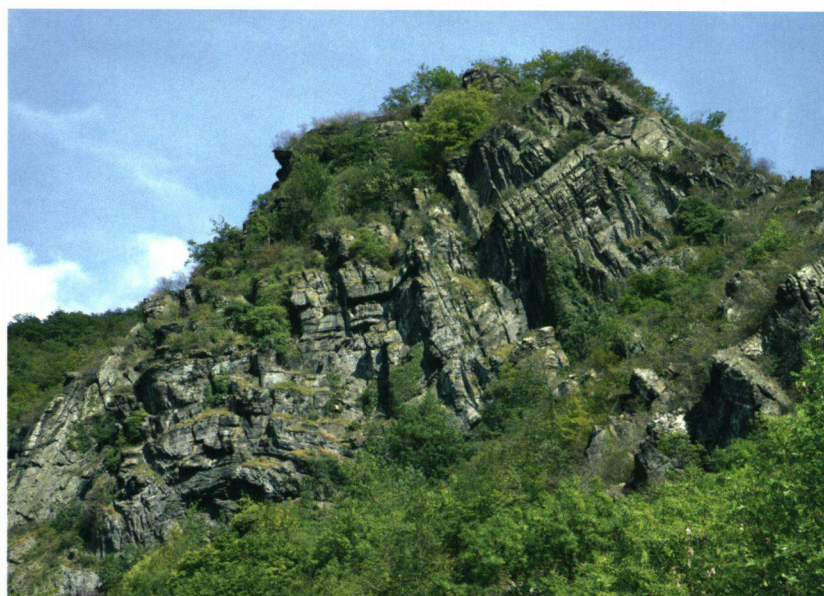

AFBEELDING 6. | *De Ahr in het Langfigtal.*

AFBEELDING 7. | *Fraaie gekamde rotsen bij Laach.*

AFBEELDING 8. | *Plooiing in het gesteente (Onder-Devoon) nabij Reimerzhoven.*

Het pad tussen de rotswand en de Ahr ligt overigens in het Langfigtal, het 205 hectare grote natuurbeschermingsgebied “Ahrschleife bei Altenahr” dat trekjes van een canyon heeft. Met het pad volgen we de grote en nauwe meanderlus van de Ahr. Uiteindelijk zullen we via de tunnel in de Tunnelstraße weer bij onze parkeerplaats terugkomen. Dan hebben we zo’n drie kilometer afgelegd. Voor iemand die flink doorstapt, moet dat in een half uur te doen zijn. Wij hebben er echter meer dan anderhalf uur over gedaan. Dat heeft alles te maken met het vele dat in dit prachtige dal te zien is: de mooie landschappen langs de rivier en de rotswanden op de achtergrond. Je waant je ver van de bewoonde wereld in een land ver weg (Afb. 6). Op meerdere plaatsen komen we golfribbels in het gesteente tegen. Daarvoor wordt het vooral opletten geblazen als we ongeveer halverwege – of misschien nog iets verder – over een smal bruggetje de Ahr zijn overgestoken en langs de andere oever verder lopen. Dan zijn ze op meerdere plekken te zien. Op een gegeven moment komen we zo op een plek waar onder een kastanjeboom twee rode banken staan. Aan de andere kant van het pad kan men de grote gesteenteplaat met de golfribbels echt niet missen. Of de kastanjeboom hier nog lang als markeringspunt zal staan, is helaas nog

maar de vraag. Tijdens onze wandeling eind augustus tonen de bladeren van de boom alle tekenen van de kastanjebloederziekte. Op de stam is nog geen uittredend roestbruin vocht te vinden, maar we zijn bang dat het er toch niet zo goed voor de boom uitziet. Naast golfribbels is op meerdere plekken te zien dat het gesteente geplooid is; vaak staat het schuin en soms verlopen de afzettingen gegolfd. Aan de oever van de rivier bekijken we de meegevoerde stenen die sterk afgerond zijn. Echt grind; een product van het gesteenteslopende werk van de Ahr. Ook onder water ligt het vol met dit grind. In het Langfigtal treffen we de zogenaamde “Trockenmauer” met terrassen aan. De zonder cement opgetrokken muurtjes zijn gemaakt van plaatvormige stukken van de gesteenten uit het Onder-Devoon die overal in het gebied ruimschoots voorhanden zijn. De terrassen hebben vroeger gediend voor de wijnbouw. Als we bijna aan het eind van het dal komen, zijn op de hoge, steile wanden aan onze rechterkant niet alleen weer grote vlakken met golfribbels te zien, maar ontdekken we ook enkele plekken waar de afzonderlijke gesteentelagen tijdens de plooiing langs elkaar hebben geschuurd. Als we dan in de hoogte Burg Are ontwaren, weten we dat we bijna bij ons startpunt teruggekeerd zijn.

Na de lus bij het Langfigtal gaat de Ahr verder met haar canyon-achtige verloop. Al snel na de in 1937-1938 gebouwde spoorbrug ligt aan de rechterkant van de weg een parkeerplaats.

AFBEELDING 9. | *De Guckley bij Mayschoß.*

De Ahr stroomt rechts. Links liggen wijnbouwterrassen. De dalvoet is er nauwelijks breder dan 50 m. We volgen de rivier via de B267 en passeren Reimerzhoven en het bij Mayschoß horende Laach. Voorbij Reimerzhoven ligt in een bocht een parkeerplaats. Vanaf deze plek zien we fraaie gekamde rotsen bij Laach (Afb. 7). Die stammen natuurlijk uit het Onder-Devoon. Vanaf deze parkeerplaats iets terug lopend, kunnen we een duidelijke plooi in het gesteente zien (Afb. 8). Laach werd in 1804 bij een grote overstroming van de Ahr grotendeels vernield. Aan de Bundesstraße in Laach, net voor Mayschoß, stoppen we op een parkeerplaats. Vanaf deze plek hebben we uitzicht op de Ahr en de Guckley (Afb. 9). Dat is een door verwerking uit het omliggende devonische gesteente vrijgekomen basaltgang die ongeveer 46 miljoen jaar geleden moet zijn ontstaan. We lopen via de Bundesstraße tussen rotswanden door, Mayschoß in (Afb. 10). Bij die doorgang zijn golfribbels en krasporen van langs elkaar schurende gesteentelagen uit het Onder-Devoon te zien. Even voorbij deze doorgang komen we bij Hotel Lochmühle, waar we rechtsaf gaan. Na een klein stukje lopen ligt aan de rechterkant de Guckley, nog beter zichtbaar dan vanaf de parkeerplaats.

Wat verderop, in de richting van Rech verbreedt het dal van de Ahr zich weer. Bij Rech zelf verandert de rivier de meanderende loop van west naar oost en stroomt dan na een bocht van ongeveer 90 graden van het zuiden naar het noorden door een brede dalvlakte, die bekend staat als de Recher of Dernauer Auel, verder naar Dernau. Vlak voor het einde bebouwde kom bord van Rech zie je het grote dal. Bij Dernau buigt de rivier verder naar het oosten af. Op deze plaats waterde de Ahr aan het einde van het Tertiair verder naar het noorden af in de wegzinkende Niederrheinische Bucht. Daarbij volgde de rivier de bedding van de huidige Swistbach. Tegenwoordig stroomt de Ahr vanaf Denau tot aan de monding in de Rijn van het westen naar het oosten. Tussen Marienthal en de loodrecht staande rotsen van de Bunte Kuh krijgen we nog een keer met een kronkelende Ahr in een nogal nauw dal te maken. Iets voorbij de uitspanning Zur Bunten Kuh en de rots die Kaiserstuhl heet,

AFBEELDING 10. | De Bundesstraße loopt in Mayschoß tussen rotswanden door, waarop onder andere golfribbels te zien zijn.

AFBEELDING 11. Het nauwe Ahrdal tussen berghellingen bij Gaststätte Winzer Schenke.

kun je ter hoogte van Gaststätte Winzer Schenke terugkijken en zie je een mooi landschap met de berghellingen waartussen het nauwe dal ligt (Afb. 11). Daarna komt de rivier in een dal terecht dat langzaam maar zeker breder gaat worden en dat hij zal blijven volgen tot aan de monding in de Rijn.

We gaan verder in oostelijke richting. Bij Heimersheim nemen we de afslag naar die plaats, gaan rechtsaf en even verder parkeren we bij een rode voetgangersbrug over de Ahr en het spoor bij een bedrijventerrein. We steken de brug over en komen bij het treinstation. Dit passeren we, waarna we iets verderop rechts een veldweg in gaan. Al snel komen we op een splitsing. De linker weg (25% helling) voert naar de Landskrone, een tertiaire vulkaan. Wij nemen echter de rechter weg. Deze leidt enkele honderden meters verderop naar een steile rotswand die in een voormalige steengroeve is ontsloten (Afb. 12). De gesteenten van deze rotswand, die bestaan uit zandstenen en leistenen, stammen uit het Onder-Devoon (Siegenien). Ze werden in het deltagebied aan de kust

ten zuiden van het *Old Red Continent* afgezet. De leistenen zijn oorspronkelijk afgezet als silt en klei. Men gaat ervan uit dat dit is gebeurd in bijvoorbeeld overstromingsvlakten. De zandstenen zijn ontstaan uit zand dat is afgezet in alluviale geulen.

Door de winning van het gesteente kunnen we bij deze rotswand zowel tegen de onderkant als tegen de zijkant van het gesteentepakket aankijken. We kunnen er allerlei sedimentstructuren ontdekken. Tegen de onderkant zitten op een aantal plekken krimpscheuren die getuigen van het tijdelijk droogvallen van het nog niet vaste modderige sedimentoppervlak op bijvoorbeeld de overstromingsvlakten. Na het ontstaan van de krimpscheuren vond opnieuw sedimentatie plaats waardoor ze opgevuld en overdekt werden. Door het zo nu en dan naar het noorden oprukken van de zee overstroonden de rivierlopen in het delta-gebied. In de daarbij gevormde amfibische landschappen groeiden vroege landplanten die langzaam de aarde begonnen te veroveren. Naar verluidt, moeten resten van dergelijke planten en van bijvoorbeeld brachiopoden in de afzettingen bij Heimersheim voorkomen. Wij kunnen ze echter niet ontdekken. Wel hebben we deze al eerder iets meer zuidoostelijk gevonden in afzettingen uit het kustgebied uit het Onder-Devoon (Siegenien) bij Bad Breisig langs de Rijn (Afb. 13).

De Ahr mondt ten oosten van Sinzig, bij het tot Remagen behorende stadsdeel Kripp in de Rijn uit. Dit laatste stukje waar de rivier doorheen stroomt, is een *Naturschutzgebiet*. Om bij de monding te komen, rijden we via de B266 in de richting van Linz. In het Stadtteil Kripp parkeren we in een zijweggetje van de Quellenstraße de auto. Tegenover dit weggetje, aan de rechterkant van de Quellenstraße, lopen we het straatje Badenacker in en volgen een paadje dat in het natuurgebied uitkomt. Dit natuurgebied "Mündungsgebiet der Ahr" werd in 1977 in het leven geroepen en in 1981 werd het met 16 hectare uitgebreid. De Ahr kan op geheel natuurlijke wijze het laatste stuk van zijn loop vervolgen. Daarbij kunnen slib-, zand- en grindafzettingen door de rivier worden aangelegd die daarna weer met dezelfde dynamiek kunnen worden opgeruimd. Een stukje het natuurgebied in, bereiken we de Ahr. Daar is een houten voetgangers- en fietsersbrug overheen aangelegd. Vanaf de brug is goed te zien hoe de rivier op volledig natuurlijke wijze in de Rijn uitmondt.

Voor we onze tocht afsluiten, brengen we nog een bezoek aan Sinzig. Volgens het boek *Steine in deutschen Städten* moet bij het huis in de Koblenzer Straße 46 Ahrgrauwacke als bouwsteen gebruikt zijn. Deze grauwacke is afkomstig uit het Ahrgebied bij Schuld en wordt daar tegenwoordig nog gewonnen. Als we een foto maken van het gesteente, leunt ineens een man uit het raam om te zien wat we aan het doen zijn. "Wir machen ein Foto". "Ja, das haben schon mehrere Leute gemacht" is het antwoord. Blijkbaar is het betreffende boekje een succes.

AFBEELDING 12. | De Landskrone (links) en de steile rotswand (rechts) bij Heimersheim (inzet: krimpscheuren op de rotswand).

Voor wie in geologie geïnteresseerd is, zal het Ahrgebied dat zeker ook zijn, want de rivier en zijn omgeving hebben op dat terrein heel veel te bieden.

AFBEELDING 13. | Resten van planten (Onder-Devoon).

AANBEVOLEN LITERATUUR

Koenigswald, W. von & Simon, K. F., 2007.

GeoRallye, Spurensuche zur Erdgeschichte. Bouvier Verlag, Bonn.

Meyer, W., 1994.

Geologie der Eifel. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung (Nägele u. Obermiller), Stuttgart.

Schroeder, J.H., 2009.

Steine in deutschen Städten. Selbstverlag Geowissenschaftler in Berlin und Brandenburg e.V.

Wanderkarten des Eifelvereins (wandelkaarten 1 : 25.000)

www.geopfad-schuld.de

